

Éves beszámoló 2015

Kállai Ernő művészettörténeti-műkritikai ösztöndíj

Happening, fluxus, akcionizmus, 1965-1975 című kutatói programom második szakaszában arra törekedtem, hogy a nemzetközi avantgárd-kutatásokkal kompatibilis, ám a magyarországi művészettörténeti praxisok által mellőzött médiumok, tendenciák és programok első összefüggő narratíváját megteremtsem. Ennek megfelelően három tanulmánnyal készültem el, az alábbiakban részletezendő módon, szem előtt tartva a készülő kötet struktúráját és remélt koherenciáját. Mindegyik tanulmány esetében figyelembe vettem a kettős kontextualizálás szükségességét, amelyet Piotr Piotrowski szellemesen a „glocal” („Think global, act local”) terminussal hangsúlyozott a regionális kutatások módszertanát illetően. Ennek megfelelően, követve a kurrens kutatási eredményeket, komplex módon, a regionális és a nemzetközi művészet kontextusában elemeztem a magyarországi hatvanas évek akcionizmusának jelenségeit.

A nehézséget nem is annyira a kontextusokban való elmerülés és a magyar párhuzamok művészettörténeti pozicionálása, mint inkább az az igény és elvárás jelentette, hogy alapkutatásról lévén szó, publikációimnak annak ellenére kell hordozniuk bizonyos monografikus jelleget, hogy a monográfia nem számít kurrens műfajnak. A „global” és a „local” összeegyeztetése tehát korántsem egyszerű, és tanulmányaim bizonyára bőven igényelnek majd szerkesztői munkát az angol verzió elkészülte előtt. Jelenleg egy fontos tanulmány megírása maradt hátra, az utóbbi két év munkájával – terjedelmileg mintegy 400.000 karakterrel (leszámítva a kronológia-mellékletet) - közel kerültem ahhoz, hogy az első magyarországi happening ötvenedik évfordulója körül megjelenjen a magyarországi akcionizmus első összefoglalása. A mostani tervek szerint a kötet címe **Ezoterikus avantgárd. Akcionizmus Magyarországon 1966-1975** lesz, és a korábbiaknak megfelelően az acb galéria háttérével jelenik meg.

2015-ben tehát a következő tanulmányok készültek el: az *Exindex* internetes folyóiratban megjelent **A szabadság anti-esztétikája. Az első magyarországi happening** című tanulmányom. A szöveg komplex, történeti megközelítését nyújtja a magyarországi akcionizmus első eseményének, amelyet a happeningtörténet nemzetközi és regionális kontextusában igyekeztem elemezni. Kimutattam, hogy *Az ebéd*, keletkezésének intuitív jellege ellenére Allan Kaprow klasszikus amerikai happenig-struktúrájának modelljét követi,

John Cage experimentális zenei praxisával a háttérben. A vasfüggöny mögötti Magyarországon „az amerikai zenebohóc” működése önmagában is stigmát jelentett, de a sajtórecepció még az ifjúsági szubkultúra imperialista irracionálisával is összekapcsolta a jelenséget. A dolgozat utolsó szakasza a titkosszolgálati dokumentumok felhasználásával mutatja be a happening kriminalizálásának folyamatát: a terminus még a balatonboglári kápolnatárlatok idején is rendőrségi szitokszóként érvényesült a hivatalos diskurzusokban.

Az első happening megrendezését követően, Jürgen Becker és Wolf Vostell antológiájának (*Happenings, Fluxus, Pop Art, Nouveau Réalisme. Eine Dokumentation.* Rowohlt Verlag, Reinbek 1965) a megismerésével jutott el Altorjay és Szentjóby a fluxusig. A fluxus szellemiségének adaptálása és lokális bevezetése ugyanakkor a történeti megkérdőjelezhetőség tudatában, retrospektív szándékkal zajlott. Ennek megfelelően következő tanulmányom „**A szocialista realizmus gyöngyszemei**” – **Posztfluxus jelenségek Magyarországon** címet viseli, jelenleg szerkesztés alatt áll és a Balkon folyóiratban fog megjelenni. A négy nagyobb fejezetből álló dolgozat első részében bevezetést nyújtok a fluxus nemzetközi definícióiba és a hovatartozás-kérdésekbe, majd a három tervezett fluxuskoncertet mutatom be, melyek közül csak az 1969-es valósulhatott meg, Altorjay 1967-es és Szentjóby 1973-as koncertje a maga idején realizálatlan maradt. A fennmaradt partitúrákból azonban rekonstruálhatók saját műveik a klasszikus fluxus eventek kontextusában, reflektált pozíciójuk a fluxus-történetben, valamint Szentjóby első hallásra meglepő interpretációja, amellyel a fluxust (mint valódi közösségi, participatorikus művészetet) a szocialista realizmussal azonosítja.

A dolgozat utolsó szakaszában példákat mutatok be a fluxus szellemiségéhez kapcsolódó akciókra és objektokra: elemzem az 1967-es, Magyar Írók Székházában bemutatott műveket, Szentjóby 1967-es Kvarc című happeningjét és 1968-as *Steinway and Sons* című akciókoncertjét, továbbá a fluxushoz köthető intermediális objektokat: egyebek között az *Új mértékegységet* (1965), a *Véres filmet* (1968) és a *Holdraszállás objektet* (1969). Végül, befejezésként Szentjóby 1975-ös, Fiala Művészek Klubjában tartott előadásából (*Csinálj egy széket! Hommage à George Brecht*) kiindulva vezetem le a fluxus meghaladásának programját, a Létminimum Standard Projekt 1984W ismertetésével.

A harmadik szöveg, melynek első fele korábban már megjelent az Emlékkerti kőoroszlán. Írások György Péter 60. születésnapjára című kötetben (ELTE BTK, 2014) című kötetben, Szentjóby 1968-as alternatív művészetpedagógiai programjának, az 1968-as Paralel Kurszus Tanpályának az elméleti és tárgyi vonatkozásaival foglalkozik („**Kérdezd meg az IPUT-ot!**” **A Paralel Kurszus Tanpálya elmélete és gyakorlata**). A magyarországi művészettörténet

régi toposza Hamvas Béla morális szerepének hangsúlyozása a hatvanas évek progresszív művészkörében, és Mezei Ottó, András Gábor, Peternák Miklós, Beke László utalásnál is többet tettek Hamvas szerepének föltárása érdekében. Ennek megfelelően közismertté vált Hamvas és pl. Molnár Sándor festőművész kapcsolata vagy a kéziratok szamizdatban terjedő gyakorlata. Kevésbé volt látható azonban Hamvas meghatározó szerepe az akcionizmus teoretikus hátterét illetően, Altorjay és Szentjóbby tevékenységében.

Tanulmányomban kimutatom, hogy Hamvas kései írása, az *Öt meg nem tartott előadás a művészetről*, melyet a szerző maga adott át olvasásra Szentjóbbynak, a „korrupt realitásról” szóló téziseivel a párhuzamos művészet programjának, a Paralel Kurzusnak a létrehozására ösztönözte Szentjóbbyt. Maga is elismeri Altorjaynak írt levelében, hogy Hamvastól érkezett a „legfontosabb konkrét hatás”, azzal együtt, hogy Hamvas elmélete jól illeszkedett az ezoterikus filozófia Szentjóbby által már ismert előzményeihez, illetve a hatvanas évek nemzetközi gyakorlatához. A hamvasi inspiráció több volt, mint lokális effektus Szentjóbby magyarországi korszakában: a Paralel Kurzus teoretikusan és tárgyi manifesztációi révén is analogikus Joseph Beuys teozófiai alapokon álló működésével. A beuysi párhuzamot konkrét, Szentjóbby jellegzetes anyaghasználatát értelmező művek bemutatásával tárom fel, kiemelve a kén szerepét a Paralel Kurzus „művészetellenes” programjában.

Végezetül, utolsó éves Kállai-ösztöndíjasként szeretném megköszönni a kuratóriumnak, hogy fontosnak tartotta ezt a kutatást, és hogy támogatta a munkámat.

Kürti Emese

2015. december 10.

